Кастусь Цвірка

Чарназём

Вершы

Выдавецтва «Беларусь»
Мінск
1967

Мастак В. Жыжэнка

© OCR: Камунікат.org, 2012 год
© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2012 год
© PDF: Камунікат.org, 2012 год

ЧОРНАЯ СКІБА

З-пад плуга твайго — убачыш здалёк —
Па полю наўпрост, за сялібай,
Плыве і пакорна кладзецца на бок
Чорная скіба.

Чорная скіба! Пара — дымком.
Як хлеб, які на жары быў,
Ляжыць пад воблакам-ручніком
Чорная скіба.

Яшчэ нават продак продка твайго
Варачаў яе і раскідваў.
Зведала безліч і сох, і плугоў
Чорная скіба.

Колькі паэтаў, будаўнікоў,
Вучоных (усіх не злічыў бы),
Як маці, карміла спакон вякоў
Чорная скіба.

Аснова асноў, без яе чалавек
Да зорак дайшоў бы хіба?
Таму і спяваю я песню табе,
Чорная скіба!

* * *

Калі над горадам усходжваецца непагода,
зрываючы з паважных дзядзькоў капелюшы —
гэй, перайм́і там, сябар! —
калі яна між дамоў шалее,
дзеркачом завірухі змятаючы людзей з
тратуараў
за дэрмацін дзвярэй,
дзе аж трашчаць ад нагрэву
трубы цеплацэнтралі,
я думаю пра вас, землякі
зялёнадуброўцы
(вы на чорнай — зімою белай — зямлі,
якая адкрыта перад усімі зорамі і вятрамі,
як жылі, жывяцё,
безабаронна й нязрушна,
як дрэвы).
Бачу Вас, дзядзька Белы.
Які пісец гэтак твар Ваш маршчынамі скрэмзаў?
Па іх, як па пісьмёнах, я пра лёс Ваш чытаю.
Вось гэта расказвае пра вайну мікалаеўскую
(колькі асколкаў і куль ляцела на Вас,
каб змяшаць Вас з зямлёю!),
гэта — як хлеб Вам даваўся
(за пот, што Вы шчодра лілі на палі,
плацілі Вам працаднямі,
пустымі, як абмалочаныя каласы).
Гэта і гэта — пра Вашых сыноў,
Алёшу і Юзіка,
якія
ўсё яшчэ не прыйшлі
з 41 года...
Бачу Вас, Ясь Дубовік.
Вы скора справіце сваё 80-годдзе,
а ідзяце яшчэ з віламі на Канаву —
вяршыць стагі свайго чарговага лета.
Колькі Вы скідалі іх за жыццё?
Каб гэта раптам сабраць з усіх лет
Вашы стагі,
быў бы, напэўна,
найвялікшы ў свеце
горад стагоў!
Бачу цябе, Аркадзя Азанаў.
Помніш,
ты ўсё мерыўся з'ехаць з Зялёнай Дубровы
(«не было і не будзе тут парадку!»),
а зараз, відаць, раздумаў:
куды ні пайдзі, чуваць, як чмыхае
сінім дымком твой трактар,
ад якога цябе не адцягне і жонка,
вячэрацць гукаючы...
Бачу Вас, стары Галляш —
самы першы ў вёсцы грыбнік,
казачнік і сейбіт.
Прыпадаючы на адну нагу,
Вы ідзяце па дымнай раллі,
проста на ранняе сонца,
і — жменя за жменяй — берацё з лубяной каробкі
і сееце, распускаючы залатым веерам перад сабою,

жыццё.
Бачу Вас, Антон Цвірка — зялікі пчаляр
(на ўсіх вакольных дубах
звіняць пчоламі вашы калоды),
Вас, Бэрнусь Паўловіч — скрыпач-чараўнік
(колькі шчаслівых слёз
выкрасаў з сэрцаў людскіх ваш смык!),
цябе, Сымон — конюх-філосаф
(я цябе вышэй бы паставіў за многіх з тых,
хто выседзеў нават гросбухі
доктарскіх дысертацый),
Вас, цётка Хрыстына, найлепшая з лекарак,
якіх я ведаў
(як рукой здымаюць хваробу ў дзяцей
Вашы незразумелыя і такія ласкавыя словы!),
няхай некаторыя з вас
даўно
парацЬ ужо на жоўтым пагосце косці,
але для мяне вы
заўсёды жывыя,
мае землякі.
І пра кожнага з вас,
калі ў мяне гольні хопіць сілы і таленту,
я напішу яшчэ — абавязкова! —
па самай светлай паэме!

ЧАТЫРЫ ВЯТРЫ

Маёй маці

I

Я абганяю бульбу —
    яна пабялела на сонцы.
Плуг, быццам човен у хвалю,
    у глебу міжраддзя ўваходзіць.
Плыве ў чарназёме лёгка,
    чыркне аб камень знянацку
    і зноў
    у пухкай зямельцы тоне.
Іду ды іду баразною.
    Над соткамх — марыва поўдня.
Я дома, у мацеры, босы.
    Жаваранкі ды зязюлі.
Патузваю толькі лейцы,
    каб корч не вывернуць раптам...
Пад майкаю вецер ходзіць,
    ступня па зямлі ступае...
О, як гэта проста —
    за плугам ісці баразною.
О, як гэта мудра —
    за плугам ісці баразною.

II

Цэлае лета бясконца палі
камочкам кожным
сонца пілі.
Яно у насенні брадзіла, гуляла,

сонца,
светлымі парасткамі прарастала,
сонца...
Цяпер па зямлі скрозь — зірні — шугае
сонца,
з раніцы людзі гуртом убіраюць
сонца:
сыплецца ў бункер жыта струменем — сонца,
падае яблык, увесь у праменні — сонца,
на градах лісцё качаны раскрылі — сонца,
вазы агуркоў, памідораў скрыні — сонца.
Сонца, сонца, сонца...
Гляджу, як грузяць на грузавікі
сонца,
вязуць на пыльныя бальшакі
сонца.
Хутка запоўніць усе гастраномы
сонца,
яго разбяруць па кватэрах умомант,
сонца.
Твары ва ўсхх навакол расцвітуць
сонцам.
Дык як жа дзякаваць тым, што даюць
сонца!

III

Заўчора да дня
над Анцінымі вязамі
гусі праляцелі —
туды, на Зазер'е.
А сёння сыплецца —
на дровы, на пералазы —
снег —
белае пер'е.
Маці адставіла ўбок даёнку,
глядзіць за шыбы нямыя:
снег
накрывае
марляю тонкаю
гароду
груды грубыя.
Зіма...
Няўжо гэта праўда,
што ўжо яна
на дварышчы?
Во рукі ж гараць яшчэ —
не даць ім рады
ад асакі ды іржышча.

IV

Сакавік, а да соку —
далёка:
пад бярозай —
сумёт па плот.
Мне ж даводзіць сарокі сокат:
снег не снег ужо,
лёд не лёд
Цэлы дзень сёння маці ля арфы:
прыадчыніш акно —
гуд і гуд

Толькі ў поўдзень, ад сонца яркі,
сціхла.
Цокаюць кроплі аб грунт.
Чую крокі ля вокан: маці!
Ледзь у хату — і да вады.
Пылу, пылу на хусце — памацай,—
астануцца пальцаў сляды.
Ёй прылегчы б, ды хіба ж захоча:
палівае расаду,
зноў, зноў,
і расказвае: хутка адскочыць
на балоціне чорнагалоў.
Твар свіціцца
і нават маршчыны
зніклі некуды, як адна.
З-за нябачаных далячыняў
Зноў у вёску прыйшла вясна.

ЗЯМЛІ ПАТРЭБНЫ ПАЭТЫ..

Зямлю — не ашукаеш:
у складках-скібах яе —
Вякоў незлічоных мудрасць.
Над чорнымі грудамі
лёгкі
туман, як кастрыца.
Выслухвае хмаркі зямля,
капілярамі ўсімі адкрытая.
Яна, як дзяўчына,
чакае кагосьці, чакае.
Старая, як свет,
і, як лотаці цвет, маладая
Нявеста найбагацейшая,
не змераць яе пасагу:
Нязведаны скарб у сховах
замкнула яна да часу.
Не кожнаму толькі рада
Аддаць яна ў рукі ключы
ад запаветных складаў.
Зямлі патрэбны
не трактарысты,
не ўчотчыкі,
не палольшчыкі,
не дырэктары,
Зямлі патрэбны —
паэты,
Якія
ёю жывуць і дыхаюць,

аб ёй, як аб маці, дбаюць,
Якія,
перш чым з плугам прайсці,
думкамі
яе саграваюць.
Яны яшчэ ў снежні снежным,
калі за хатамі свет увесь белы,
У галаве
раўнютка ўзаруць яе і прабарануюць!
Яны яшчэ ў лютым лютым,
калі замятае снег зоры,
Кожны палетак засеюць
зярнят золатам.
А потым зноў яго перасеюць,
і не раз, а разоў можа дваццаць ці сорак.
І доўга думаць будуць,
дзе жыта пусціць, дзе проса,
куды колас вось гэты
Паставіць звінец...
Адным толькі ім, паэтам
(сапраўдным, не вершаплётам),
рада
Аддаць зямля ў рукі ключы ўсе
ад
залатаносных складаў.
Тых жа, хто да яе прыходзіць,
каб выпрацаваць мінімум,
каб не адрэзалі соткі,
каб атрымаць рублі ў касе,
Зямля не прызнае...

* * *

Я праўду шукаў у кнігах трох знаных вучоных.
Браў першага.
У жыццё маё гледзячы,
нібы ў люстэрка,
Ён на дзвюх сотнях лістоў даводзіў,
што белае — гэта не белае.
Чытаў я і верыў:
Праўда!
Браў другога.
Ён лаяў першага,
страляючы па яго довадах
Перакрыжаваным агнём
прымавак і цытат!
Чытаў я і верыў:
Праўда!
Браў трэцяга.
Як ён здорава клаў на лапаткі
і першага, і другога,
Даказваючы,
што масла — гэта не масла!
Чытаў я і зноў верыў:
Праўда!
Праўда?..
Раздумаўшы,
шпурнуў тыя «кнігі»
у смеццепровад
І, ўзяўшы білет,
паехаў да сваёй маці,
У Зялёную Дуброву.
Пры ганку, дзе хрэн зялёны і сонца,

грэбліся —
і не зірнуўшы на госця — куры.
Пауз вокны, на слівы сена чапляючы,
плылі вазы зялёнымі хмарамі.
Мінаючы іх, хлапчук-вадавоз,
на калёсах прыўстаўшы,
тарабаніў — адтуль жа, з Балота —
парожнія бочкі...
І я, знайшоўшы ў застрэшку
сваю, неразлучную колісь, «васьмёрку»
якая гуляла гэтулькі год,
Падаўся туды, за сады мнагалістыя,
на галасы...
Касіў я з дзядзькамі сівец і малачай,
белы авёс з васількамі.
У глотку прагную малацілкі
кідаў я — чорны ад пылу —
снапы за снапамі.
Я гной сахаром раздзіраў,
вясну-красну сустракаючы,
На лузе стагі
Проста ў хмары скіроўваў,
Спяваў на радзінах —
ой, хмелю, хмелю! —
Нашы —
чыстыя, як сляза,—
Беларускія песні...
І ўсюды —
нічым не схаваная, не заслоненая
Праўда была перада мною.
Адна, як Сонца.

ПЕРЛЫ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

На беларускай мове... гаворыць каля 10 мільёнаў чалавек; гэта самая багатая і самая чыстая гаворка, яна ўзнікла даўно і выдатна распрацавана...
(Адам Міцкевіч, 1842 г.)

Абрус — абцас — азярод — арэлі...
Вясёлка — вырай — вярба — ваўчкі...
Як міла пазвоньваюць, сэрца грэючы,
Чыстых бацькаўскіх слоў ланцужкі!

Зямлі маёй перлы, дзе іх адшукалі?
Спытай у магіл:
Удзень і ўначы
Іх, з бурамі дужаючыся, здабывалі
Людзі простыя — крывічы.

Каб ярка свяцілася перлінка-слова,
Каб людзям зіхцела — ва ўсе бакі,
Яго шліфавалі як след, адмыслова
Найлепшыя ў свеце тачылы — вякі.

Ды лезлі чужынцы — мой край прысвойваць —
І ўсюды (бо трос душы чорныя страх)
Знішчалі агнём беларускае слова,
Палячы геніяў на кастрах.

Але ўратаваў люд мой слова ад згубы
І, гоиячы катаў ад родных бяроз,
Праз далеч стагоддзяў сівых — з губ у губы
Да нас, незамутненае, данёс.

Як скарб дарагі, перададзены ў спадчыну,
У сэрцы хавае народ мой ад здрад
Праменнае, звонкае слова матчына
Для песень сонечных і балад!

* * *

Людзі — зоркі:
запаляцца ў свеце,
Замігацяць навакол, зазіхцяць
І, колькі трэба, Зямлі пасвецячы,
Скоцяцца зноў
з небасхілу жыцця.

Глянеш — усе, як адна, над сусветам
А падыдзі да іх,
зблізку зірні —
Кожная — сонца альбо планета,
Поўная верб,
азяродаў,
зарніц.

* * *

Ёсць на свеце краіна.
Там думаць аб хлебе — не трэба
Там — бясконцае сонца,
бясхмарнае неба.
За тваёй баразною —
гракі як грэкі.
Там — малочныя рэкі,
Паўнамоцныя лекі.
Знік навекі там смутак,
як цень
іхтыязаўра...
Ёсць такая краіна.
Яна называецца — Заўтра.
Цэлы век мы ідзём туды,
вострачы слова, нястомныя,
Зубрачы перад сесіяй
хіміі і анатоміі.
Мы дарогу туды пракладаем
простай лапатай і грэйдарам,
Кельмай і культыватарам,
скальпелем белым і пэндзалем.
Прабіраемся на самазвалах,
пеша,
на конях зацугленых —
Да яе, да яе! —
праз дзён непраходныя джунглі.
Вечна рвёмся туды,
нібы да высокага сонца
З нашай будзённай краіны,
якая завецца — Сёння.
Як планеты, блішчаць ліхтары
над дарогаю сонна —
Сёння.
На праспекце ўвесь дзень пераймаюць
дожджык-імжак парасоны —
Сёння.
Я маячу ў чарзе шмат'языкай —
даюць апельсіны —
Сёння.
У граду, зямлёю запэцкаўшы рукі,
хаваю, як вырай, насенне —
Сёння...
Ні на міг не спыняемся мы —
гарыце, зоры бяссонныя! —
Ідзём у краіну Заутра
з краіны працоўнай — Сёння.
Сёння...
А дні, што намі пражыты,—
іх ты не спыніш, не спыніш! —
вагонамі скорага
Імчацца ў другую краіну,
якая завецца — Учора.
Таемным востравам казак
дрэмле там печ на падлозе.
Там скрыпкай шматструннай грае
штодня па сняжку палоззе.
О, як ясна там свецяцца, свецяцца,
не гаснучы,

і вочы і губы!
О, як соладка пахне пад месяцам
горкі палын там, за гумнамі!..
За ўсё даражэй яна сэрцу,
краіна Учора
(мусіць, таму, што ніколі
Нам туды ў не о не з'ездзіць...)
Краіна Учора...
Краіна Сёння...
Краіна Заўтра...
Тры краіны на свеце...

* * *

Люблю па базары
Хадзіць у нядзелю.
Адкрытыя твары,
На тварах — надзеі.

Вунь дзядзька шчарбаты
За грудай вінёвак.
Між груш — вачаняты:
Хлапчук-белабровік

Прыткнуўся да світы,
Ў рот палец уклаўшы,
А зубкі — нібыта
Маленькія клавішы.

А далей — гамонка
Ля рыжае хусткі.
Лезе пляцёнка
Да хрумсткай капусткі.

Нідзе на базары
Не чую я крыку.
Тут самі тавары
Купцоў сваіх клічуць.

Вунь слуцкія бэры
Крычаць, як жывыя:
— Бярыце, старыя,

Каштуйце, малыя!
Крычаць каля бабкі
Антонаўкі з лаўкі:
— Яблыкі! Яблыкі!
Яркія! Яркія!

Купляю і ў кайстру
Кладу я на донца
Асколачкі ясныя
Летняга сонца.

Разносяць жанкі вунь
Ад будкі напеўнай
Збаны распісныя —
Півоні ды пеўні.

Сплываюць з прылаўкаў
У сумкі, у сеткі —
Фасоля і яйкі,
Карункі і семкі...

Любою парою
Вось тут, пры базары,
Як рэчкі вясною,
Бурляць тратуары!

* * *

На той зямлі, дзе ў зорны час
Пакінуты маленства вёслы,
Каторы год
          без нас, без нас
Па колкіх броўках
                    ходзяць вёсны.

У вольных вольхах
                    зноў і зноў
Цвітуць ясноткі і таўкачыкі.
За табунамі тумаКноў
У асацэ
          нясуцца качкі.
Мы -
          ад кутка свайго ўдалі —
Зрасліся з горадам, як з ценем,
І часта — парасткі зямлі —
Не тое робім, што хацелі б.

Ды помніць сэрца плыт і плуг,
Высокі жнівень,
                    свет пясчаны...
Сячы ж аб дом —
                    па шклу, па тлу —
Вясновы лівень ачышчальны!

ПАЧАТАК ДАРОГІ...

I
Горад, як мора пасля навальніцы:
Адгаманіў, адшумеў і — прымоўк.
На тратуары —
ляснымі званіцамі —
Ліпы расквечаны ля дамоў.

Пад мнагазор'ем чэрвеньскай ночы
Вуліцай, што да канца відна,—
Локаць да локця, вочы ў вочы,—
Крочылі двое —
ты і яна.

На Веранікіны плечы лілася
Хваля густых валасоў паўз шчаку.
Пальцы дзявочыя гладзілі ласкава
Новенькі ромб
на тваім пінжаку.

Выплыў насустрач палац беласценны
Не, ўжр не твой ён, універсітэт:
Быццам растала пяць год летуценных,
І у кішэні —
памацай —
білет.

Моўчкі па скверыку цёмным хадзілі,
Слухалі ноч,
і табе, у лісці,
Страшна было паглядзець на гадзіннік:
Стрэлкі ляцелі,
бы хто іх круціў.

Толькі прыйшоў гэты час.
На пероне
Клункаў і кошыкаў штурхатня.
Думна стаялі вы збоку, пры клёне,
Рукі спляліся —
ніяк не разняць.

Раптам бы гром — паравоз загудзеў так.
Бліснулі вейкі сонцам слязы.
Колькі сказать ёй хацеў, маладзенькай,
Ды як калода зрабіўся язык.

— Гэй, у вагон! —
Расчапіліся рукі.
Момант — і ўжо
ад разгубленых воч
Колы панеслі, панеслі, пагрукваючы,
Недзе за далеч цябе,
за ноч...

II
Воблакі — гурбамі за Бярозаўкай:
Толькі б і крочыў —
хай дзень, хай ноч.
Хвошчык ды карлікавая бярозка,

Як гусяняты, ля ног.
Ты зашчапіў яшчэ цёмначы хату:
«Поле і ўзлесак, я сёння ваш!..»
Воля!
Зялёная хвоя — страха тут,
Палавікамі —
                    трава-мурава

Стань —
                    на слупах праўды як гуслі.
Недзе пабеглі ў туман, за стагі.
З воблакаў голас данесла: мо гусі?
О лістапад,
                    лепш той покліч стаі!

Хіба ж у вырай,
                    да вёсен даўніх
Здольны ляцець чалавек, як птах?
Выгнала годы: ты сёння настаўнік —
Веска палеская ў балатах...
Быццам папаўшы ў караблекрушэнне,
Хваляй крутой
                    ты ад шыб дарагіх
Раптам занесен —
                    о свету кручэнне! —
На незнаемы бераг другі...
Бегла атаваю сцежка — правей каб...
Стала цвярдзей: узвяла на груды.
За саснячком — бы палотны: гравейка!
Вось ты, маленькая сцежка, куды!

Ногі ступілі на гравій шорсткі.
Ля гарызонта — хмар каламуць;
З ночы да ночы тут шыны-шчоткі
Пыл —
          на ажыннік —
                    мятуць і мятуць.

О гаваркія гасцінцы ў бярозах!
Думак бунтаўшчыкі!
Хто не насіў к вам —
          па сцежках, барознах
Сум, і надзею, і боль
                              праз вякі?

Плёнка дарогі — слядоў спрасаванасць,
Каб праявіў яе — па небасхіл,—
Колькі б адкрылася неспадзявана
Ботаў,
          лапцей,
                    чаравікаў,
                              бахіл!..

III
Дробна ў акне калацілася шыба,
Дуб скроб сцяну
                    кіпцюрамі сукоў.
Бабка варочалася за шырмай:
Каб не сарвала вароты з крукоў!

К раніцы сціхла.

За сінімі градамі
Нешта шаптала чародка ліп.
Ля сельсавета
з талеркі радыё
Голас прарваўся —
і рып, і хрып.

Дзень нараджаўся.
З далёкіх вандровак
Сонца нябачна ішло ў двары:
Дралі ўжо горла —
на дахах, на дровах —
Пеўні — адзечныя песняры.

Новы твой дзень...
Дзе ты сёння, юнацтва
Воч сінява у завейных вятрах?..
Будзе за хатай дубок калыхацца,
Рвацца да воблакаў белых вятрак..,
Недзе бутону, у травах забытаму,
Трэба святло, каб як след расцвісці...
Смела ж выходзь на крутую арбіту
Свету свяці!

ВЯСНЫ ЗЯЛЁНЫЯ СЦЯГІ...

Бярозу сонную, што голле звесіла,
Вятры цяплом абдалі з-за ракі,
І, збуджаныя, зазванілі весела
Пупышак
бронзавыя ланцужкі.

Зіма — бабуля ў кажуху злінялым
Ішла шляхі вясне перакрываць:
У вочы завірухамі шпурляла,
Марозы выпраўляла
гаць каваць.

Але вясна разбіла льды ўсе чыста
Захапіўшы ўзлескі і лугі,
Куды ні глянь,
над краем урачыста
Узняла свае
зялёныя сцягі!

* * *

Ужо і зіма — убок,
Не згледзіш — май ля парогу:
Разматваецца патроху
Жыцця
          майго
                    клубок.
На хустцы нябёс паяснелых —
Сонца і галубы.
Іду, крутаверцю белаю
Засыпаны да галавы.

О кволы пялёстак чысты
На баразне сухой!
О сцежка! О, мячык чыйсьці!
О, леташні ліст пад нагой!

О будня шматкаляровасць!
Глядзі не міні, не міні
1 град, і касьбу за дубровую,
І лотаць, і камяні.

На ўсё хачу наглядзецца,
Усё спазнаць — хоць калі:
Касой намахацца, напецца,
Наплакацца на зямлі.

Уперадзе — вецер, вецер,
Сонечная паласа.
Блытаецца да вечара
Вецер у валасах!
Іду я — не збіцца б з тропу.
І горыч, і радасць, дальбог:
Разматкаецца патроху
Жыцця
          майго
                    клубок.

З кожным ударам сэрца мы, жыхары зямлі, перамяшчаемся ў сусветнай прасторы прыкладна на 30 кіламетраў.

(З падлікаў вучоных)

* * *

Мы смяёмся і плачам,
Носім бухты і бітвы,
А планета нябачна
Мчыць сваёю арбітаю.

Угінаюцца вербы,
Глуха звоніць калоссе —
Паўз Кентаўры і Вегі
Шар зямны
нас праносіць.

О, як пахне бяссонны
Чэрвень вязам і базам!
О, як падае сонца
За азёрную бездань!

Мы ляцім і сталеем —
У нябёсах, нябёсах...
Не бядуй, што сатлеюць
З днямі краскі і косы.

Пырснуць новыя ўсходы
І — з травы ці з азёраў
Будзем бачыць заўсёды
Мы высокія зоры.

Будуць новыя плыні
Біць аб нас у пагрозе..,
Нас нішто не супыніць,
Мы -
у вечнай дарозе.

* * *

Сёння спаць не пайду, не пайду
Лепш не кліч, перапёлка.
Ты не бачыш, каго я вяду
Па дарозе з пасёлка.

Хмара чорная валасоў,
Паркалёвая блузка...
Лезе месяц — які тут сон! —
Ёй за шыю, заблуда.

Кажуць вочы: цалуй, цалуй!
Я на рукі бяру, харошую,
Па пшаніцы, як па сялу,
Крочу з радаскай ношаю.

Недзе ўпала прыколка — няхай.
У кішэнь дай мне туфлі.
Неба, неба — рабая страха.
І зара ўсё не тухне.

'Гвар апёкся — яе валасы!
І — няхай нават згуба —
У гарачыя каласы
Апускаемся —
губы ў губы.

Зверху зорка глядзіць на палі —
Агнявыя вейкі.
Абвілі мяне, аплялі
Рукі — яблыні вецці.

Ў сэрцы сонечна — не гавары.
І дармо, што, як совы,
Будуць зырыцца плеткары,
Кідаць колкія словы.

Што ж, няхай. Мы ізноў на зары
Тут прызначым спатканне...
На зямлі, не заходзячы, вечна
гары,
Сонца кахання!

* * *

На луг, на палі заўзята
Ліў дождж — яшчэ і яшчэ.
Зямля, як гліняная хата,
Расклеілася нашчэнт.

Ды ў поўнач пад посвіст дзікі
З-пад полюса спакваля
Са струмантам майстра вялікі
Прыйшоў па голых палях.

Да рання — казалі жанчыны —
Чуўся шхораз з-за платоў
І скрогат, і звон арабіны,
І грукат цяжкіх малатоў.

То майстра, кроячы бляху,
Закоўваў дрэвы, карчы
І на зямдю з размаху
Свае набіваў абручы.

ГОЛАС ПАРТЫЗАН ПАД ПАЛІКОМ[1]

Мы былі на апошнім маршы;
Град свінцовы — не стой, не стой!
Быццам гіры, вязлі гамашы
У балотиай кашы густой.

Быў адзіны загад: трымацца,
Край свой ворагу не аддаваць!
Адпраўлялася ў ноч юнацтва
Сталь варожай блакады рваць.

Даставала вада да шыі:
Што ж, на груд мы забылі зусім —
Ледзь не год як кашуль не сушылі,
Толькі порах трымалі сухім.

Мы ішлі. Побач кулі свісталі,
Самалёты хвасталі нас,
Паднябесных узрываў кустамі
Абстаўляючы ўсіх штораз.

Тут хавайся ці не хавайся:
На дрыгве — ні куп'я, ні пня.
І таптала лістоўку «Здавайся!»
Акрываўленая ступня.

---

[1] Палік — возера на Міншчыне, каля якога ў час вайны, абараняючы свае базы, загінулі ад куль, патанулі ў дрыгве многія сотні партызан.

Да грудоў, да вясёлага рання
Мы тады не дайшлі з балот.
Колькі маяў, колькі каханняў
У маўклівую твань лягло!

Сёння яблыні тут, пад блакітам,
Замятаюць цветам сляды,
Звоніць лён, к сонцу цягнецца жыта
І зязюлі —
лічаць гады.

* * *

Нас з табой нарадзілі маткі,
Каб мы жылі,
Захіналі у кужаль мяккі,
Каб мы жылі...
Нас хавалі бары ў ліхалецце,
Каб мы жылі,
Калыхаў нам калыскі вецер,
Каб мы жылі,
Ноч згарала, грымелі ранні,
Каб мы жылі,
На заданнях бацькі паміралі,
Каб мы жылі...

* * *

Дрэвы паміраюць, як салдаты,
Што бароняць зоры ад свінца:
Не трасуцца пад пілой зубатай,
А стаяць, прамыя, да канца.

Зрэзаныя, падаюць з раскатам
У траву, у лужын каламуць.
І шчэ доўга — так, як і салдаты —
У хатах, непрыкметныя, жывуць.

ГІМН ЧАРПАКАМ

Зноў і зноў зямля мая — вечна юны свет! —
Распускае ўдалечы раніцы букет.
Толькі хай даруюць зоры ды зязюлі,—
Сёння — да знямогі — буду славіць вас,
Срэбраныя лыжкі,
Чарпакі, каструлі,
Бранзалет залочаны,
Белы унітаз.

О, як цешыць вока водсвет ваш здавён!
О, як лашчыць вуха ваш прывабны звон!
Што там праўды сонца, што нябёсаў струны
Дзеля вас мы родзімся і жывём падчас,
Срэбраныя лыжкі,
Чарпакі, каструлі,
Бранзалет залочаны,
Белы унігаз!

За сталом дырэктарскім — раздабрэлы Сам.
Хоць і Сам, ды кроку ён не ступіць сам.
Вы яму дыктуеце: ці пусціць да вуліц,
Ці рукою пухлай знішчыць песню ўраз,
Срэбраныя лыжкі,
Чарпакі, каструлі,
Бранзалет залочаны,
Белы унітаз.

Ведаў хлопец поле, мову дрэў і пчол;

Сёння ж, прамяняўшы свет на вузкі стол,
Перад гладкай лысінай —
толькі б як расчуліць —
Гнецца ў тры пагібелі —
Хіба ж не праз вас,
Срэбраныя лыжкі,
Чарпакі, каструлі,
Бранзалет залочаны,
Белы унітаз?

Рвуцца ў свеце бомбы. Гора — акіян.
Людзі ж, як глухія, ідуць пад барабан.
Што ў зямлю чужую іх нясе на кулі?
За што б'юць і паляць?
Так, праз вас, праз вас,
Срэбраныя лыжкі,
Чарпакі, каструлі,
Бранзалет залочаны,
Белы унітаз.

Мала ўсё ж ваююць з вамі песняры:
Колькі перамог у вас, душ уладары!
Пад блакітам неба, дзе арлоў прытулак,
О, як яшчэ ў свеце шмат рабоў у вас,
Срэбраныя лыжкі,
Чарпакі, каструлі,
Бранзалет залочаны,
Белы унітаз!

ПЕШКІ

М. Рому — стваральніку кінафільма «Звычайны фашызм»

Пасля работы (звычайнай, канторскай)
Сяджу, ачмурэлы,
над шахматнай дошкай.
Усё-такі добра быць каралём
альбо каралевай:
Хадзі куды хочаш —
уперад,
назад,
направа,
налева.
Не тое, што ў пешак:
ні ўлева, ні ўправа
Ім хадзіць не дазволена —
толькі прама.
Хай збоку пагрозліва стане
варожы ферзь —
Усё роўна не лезь!
Не маеш права:
Трымайся закону адвечнага:
кроч прама!
І крочаць пешкі
адна за адной,
Збіваючы іншыя пешкі,
трапляючы самі «пад бой».
Пешкі... Пешкі...
(Каму не помняцца пешкі,
якімі нядаўна адзін гуляў у «mein kämpf»).

Мне шкода іх, пешак
(хоць сябе яны не шкадуюць):
Яны ні пра што не думаюць,
Ідуць яны нічога не чуюць —
хай смерць, хай згуба чакае ля сцежкі...
О пешкі!

ПРА САБАК, ЯКІЯ ВАРТУЮЦЬ ДАЧЫ

Паважныя, ляныя, ля двара
Вы снуяце, паснедаўшы нядрэнна.
Палац уласніка-гаспадара
І дзень і ноч вартуеце нядрэмна.

Ледзь выйдзе ён, як вы — ну, ці ж мінуць!
Адразу ўсёю зграяю ахвоча
Кідаецеся бот яму лізнуць,
Хвастом вільнуўшы, зазірнуць у вочы.

Ён строй сабакар, ваш гаспадар,—
Заўсёды верным, паслухмяным будзь ты.
Штодня кідае вам агрызкі ў дар,
Дае за службу ўсім па цёплай будцы.

Ды як жа за яго вам не брахаць?
За костку — дайся толькі вам у знакі —
Вы можаце любога разарваць...
Ды ўсё ж я не віню вас: вы — сабакі.

ЦЕЦЕРУКОВА МОВА

Ці чулі вы, пра што каля ракі
Балбочуць на цямку цецерукі?

Вясной, калі на ліпе, як кілішкі,
Зазвоняць хмелю поўныя пупышкі,
Калі старыя пні на расцяробах
Пад сонцам здзенуць ледзяныя робы,
А ў снезе запяюць на ўсе гаі,
Льючыся проста ў сэрца, ручаі,—
Цар-цецярук балбоча звонка:
«Прадам кажух — куплю жонку,
Прадам кажух — куплю жонку...»

Калі засвішча ў лесе сівер,
Мароз развесіць іней сівы,
Дарогу сціснe ў груду-храпу,
Балбатуну прыхваціць лапу,
Мяняе мову цецярук:
«Прадам жонку — куплю кажух,
Прадам жонку — куплю кажух...»

ПАМЫЛКІ

На бальшаках жыцця, крутых і звонкіх,
Нас сцерагуць памылкі, як палонкі.
А мы ідзём, як дзеці, безразважна
І ў іх — бяда! — трапляем незаўважна.
А потым, выбраўшыся, доўга каемся —
Саміх сябе рашуча выракаемся.
І ўжо — спявай, заранка на бярозе! —
Ідзём па новай, па прамой дарозе.
Ды раптам зноў — эх, прастата святая!
Мы у палонкі з галавой трапляем...
Дык як жа добра шлях свой трэба знаць
Каб іх, ад воч схаваных, абмінаць!

* * *

Хачу параўнаць паэта
З антэнаю ў туманах.
Адкрытая ветру,
                    прывету,
Заўсёды на варце яна!

Тугую, здалёк не відно хай,
Ды ў ёй, найчутней, як дзе,
Атамная эпоха
Уся, у напятай, гудзе.

К ёй гукі льюцца і льюцца
Чулая, ўсё бярэ:
Гул кратаў, гром рэвалюцый
Салюты і песню рэк.

Прымае «біп-біп» з сусвету,
Ловіць прызнанні твае,
І ўсё гэта, сэрцам сагрэтае,
Свету
                    перадае.

* * *

І я паблукаў па нябёсах.
Даволі!
Што вырасці можа
На воблака прывідным полі?
Каб быць умалоту,
Пагрэбнаму кожнаму дому,
Хутчэй спускацца з аблок
Да жыцця чарназёму!

* * *

Усё мінаецца, мяняецца:
лясы
ссякаюцца і зноў шумяць, гайдаюцца.
Як зайца поўсць, мяняюцца часы —
увь —
на Зямлі-ваўчку, што не спыняецца.

О, як перад вачамі мільгацяць
эпохі навальнічнай кінакадры!
Мяняюцца часы.
Паўз нас ляцяць.
Не спыняць іх ні подкупы, ні кары!

Яны нам трубяць, Новыя часы,
гудуць, гудуць — шырокі горн гранёны.
Пад хіжых дэмагогаў галасы
мы ў сэрцах носім іх як эмбрыёны.

Не ўсе, не ўсе мы ланцугі змялі —
пад сонцам крыўд ох як яшчэ даволі.
Не спі ж, не спі: няхай па ўсёй зямлі
гуляе, меж не ведаючы, Воля!

У гэты свет ідзём мы, як трава,
нясём у жылах новы дзень з сабою.
І часта падаем — зямля, бывай! —
мы у жыцці — бясконцым полі бою.

Ды з зерняў прарастаюць каласы,
над далямі, над днямі нахіляюцца.
Я знаю:
нас глытаючы,
часы,
як ад вятроў зіма,
перарабляюцца.

© OCR: Камунікат.org, 2012 год
© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2012 год
© PDF: Камунікат.org, 2012 год

ЗМЕСТ

Чорная скіба
*** Калі над горадам усходжваецца непагода
Чатыры вятры
Зямлі патрэбны паэты
*** Я праўду шукаў у кнігах
Перлы роднай зямлі
*** Людзі — зоркі
*** Есць на свеце краіна
*** Люблю па базары
*** На той зямлі, дзе ў зорны час...
Пачатак дарогі
Вясны зялёныя сцягі
*** Ужо і зіма — убок
*** Мы смяёмся і плачам
*** Сёння спаць не пайду, не пайду...
*** Да луг, на палі заўзята...
Голас партызан пад Палікам.
*** Нас з табой нарадзілі маткі
*** Дрэвы паміраюць, як салдаты
Гімн чарпакам
Пешкі
Пра сабак, якія вартуюць дачы .
Цецерукова мова
Памылкі
*** Хачу параўнаць паэта
*** І я паблукаў па нябёсах
*** Усё мінаецца, мяняецца

Цвірка К.

Чарназём. Вершы. Мінск, «Беларусь», 1967.
56 с. 4 ООО экз. 15 к.

Гэта кніга пра бацькоўскі край, пра родную зямлю, пра чалавека, які жыве і працуе ў імя самага светлага на зямлі — міру, дружбы, любві. У вершах раскрываецца ўнутраны свет героя, выказваюцца думкі і пачуцці нашага сучасніка.

На белорусском языке.
Константин Алексеевич Цвирка.
Чернозем.
Издательство «Беларусь». Минск, Ленинский проспект, 79.
Рэдактар П. Прыходзька.
Мастацкі рэдактар
М. Шырокаў. Тэхнічны рэдактар З. Сень.
Карэктар А. Сачкова.
АТ 23613. Здадзена ў набор 7/VIII I967 г.
Падпісана да друку 2/XI 1967 г. Тыраж 4000 экз.
Фармат 60X90'/32- Папера друк. мел. Ум. друк. арк. 1,75. Уч.-выд. арк. 1,5. Зак. 661.
Цана 15 кап.
Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа, Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку. Мінск, Чырвоная, 23.